

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ
1952

Ε.Υ.Δ. επεφ. Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

Ἡ Τέχνη εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε ἄλλο ἰδανικὸ στὸν κόσμο. Μόνον αὐτὴ ἡ ἀκατάλυτη καὶ ἀμάραντη μέσα σ' ὄλους τοὺς αἰῶνας θρησκεία τοῦ Καλοῦ, ὁδηγεῖ στὴν ἀληθινὴ ἀνύψωσι.

Αὐτὴ τὴν ἀλήθεια διαπίστωσα σήμερα τὸ πρωτὸν ὅταν ἔμπαινα μέσα στὸν Πρόναο τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐνα προσκύνημα ἀπολύτως καλλιτεχνικόν.

Στὴν εἴσοδο τοῦ πρώτου Νάρθηκος σὲ σταματοῦν ἀπότομα οἱ σιδερένιες σκαλωσιές ποὺ ὑψώνονται σὲ ἰσόμετρα διαστήματα, ὑψηλές καὶ στερεές σὰν πύργοι προσδέσεως ἀεροπλάνων, ἐπάνω στοὺς ὁποίους, μέσα σὲ ἐρμητικὰ περιφραγμένο τετράγωνο συνεργεῖον, Ἴταλοὶ εἰδικοί μουσειογράφοι τῆς Βενετίας καὶ τῆς Ραβέννας ἐργάζονται μὲ ἱερὴ προσήλωσι γιὰ τὸ καθάρισμα καὶ τὴν ἀποκατάστασι τῶν ψηφιδωτῶν ἀριστουργημάτων, ποὺ ἐπὶ πέντε αἰῶνες ἔμειναν σκεπασμένα μὲ ἀσβεστοκονιάματα. Τώρα ἡ μεγάλη πνοὴ τῶν μεταρρυθμίσεων, στὸ δημιουργικὸ φύσημα τῆς ὁποίας ἔσβυσε κάθε ὠραιοκτόνος φανατισμός, σαρώνει ὅλα τὰ βέβηλα ἐπιχρίσματα καὶ ἀποδίδει τ' ἀριστουργήματα στὸν πολιτισμένον κόσμον. Ἐνας μεγαλεπήβολος Ἀμερικανός, ὁ Οὐώτμωρ, μὲ τὴ φωτισμένη συναντίληψι τῶν σημερινῶν κυβερνητῶν τῆς Τουρκίας, ἀνέλαβε τὸ κολοσσιαῖο ἔργο τῆς Καλλιτεχνικῆς ἀποκαλύψεως, ποὺ εἶναι προωρισμένο νὰ θαμβώσῃ τὸν κόσμον τῆς Τέχνης. Ὅσα μωσαϊκὰ καθάρισαν οἱ καλλιτέχναι ὡς τώρα, τὰ κρατοῦν ζηλότυπα σκεπασμένα γιὰ νὰ τὰ φανερώσουν ὅλα μαζί στὴ δόξα τοῦ συνόλου.

Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας πλέει μέσα σ' ἕνα ὑποβλητικὸ ἡμίφως. Δὲν ἔχει τὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, ποὺ εἶναι ἕνα Χριστιανικὸ Σύμπαν, μιὰ κοσμογονικὴ δημιουργία τοῦ Καθολικισμοῦ, μέσα στὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος πτοημένος, νοιώθει τὸν ἐκμηδενισμό του, σὰν τὸ ἔσχατον ἀπειροστημόριον τῆς Κτίσεως. Μέσα στὴν Ἁγία Σοφία χύνεται ἀπὸ τοὺς θόλους ἕνας ἀπειρος γλυκασμὸς νοητοῦ κόσμου. «Χερουβικῆς χαρᾶς ἀγνὸς αἰθέρας» πνέει στὸν ὑπερούσιο αὐτὸ χῶρον, ποὺ τὸν φρουροῦν ἀράταρες ἀγγέλων στρατιές.

Ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι ἕνα συμφωνικὸ ποίημα Ἀρχιτεκτονικῆς ἁγέρης. Ἡ αἴσθησις τῆς ἀναφτερωμένης τέχνης, ἐκμηδενίζει κάθε ἄλλη ἐντύπωσι. Ὁ αἰθέριος ἐκεῖ-

νος τροῦλλος ποὺ εἶναι κατὰ τὴ φράσι τοῦ Προκοπίου, κρεμασμένος μὲ χρυσὴ ἀλυσίδα ἀπὸ τὸν Οὐρανόν, ἀποκτᾷ μιὰ τέτοια διαφάνεια, ὥστε νὰ δραματίζεται κανεὶς ἕνα νοητὸν Παντοκράτορα θρονιασμένο μέσα σὲ ὑπερνέφελη ὄπτασις. Ὅποιος ἀτενίζει πολλὴ ὥρα, μὲ τὸ κεφάλι ὑψηλὰ ἀνασηκωμένο, τὸν ὀλόφωτο αὐτὸν τροῦλλο, νομίζει πὼς τὸν βλέπει νὰ περιστρέφεται γύρω στὸν ἄξονά του, νὰ ἐξαυλώνεται, νὰ πετᾷ στοὺς οὐρανοὺς... Μόνον μιὰ ἀναφτερωμένη καλλιτεχνικὴ ψυχὴ, ὅπως τοῦ Ἀνθεμίου, ποὺ ἔχτισε τὸν ἀχειροποίητον αὐτὸν Ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, μποροῦσε νὰ νικήσῃ τὴν ὕλη σὲ τέτοιο βαθμό, καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος μὲ τὴν ἀνάλαφρην αὐτὴ καὶ ὅπως ἰδεατὴν ἀρχιτεκτονικὴ. Μιὰ τέχνη ὑπόπτερη, μιὰ ὑπερκόσμια ἁρμονία. Ἐδῶ μέσα μιλοῦν, οἱ Οὐρανοί. Ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ δὲν καταθλίβεται ἀπὸ δέος κανένα, — ὅπως μέσα στὸν Ἁγιο Πέτρο τῆς Ρώμης, ποὺ τρέμει τὴν «Ὁργὴ Κυρίου» καὶ προαισθάνεται τὰ σαλπίσματα τὰ ἐξαγγελτικὰ τῆς Δευτέρας Παρουσίας. Πλέει μέσα σ' ἕναν ἀπέραντον γλυκασμό.

Ὁ ὑπέρκαλος τροῦλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας στέκεται στὸ κενὸν χωρὶς κανένα καταφάνεσ στήριγμα. Γι' αὐτὸ δίνει στὸν ἐπισκέπτη ποὺ θὰ σταθῇ στὸ κέντρον τοῦ Ναοῦ, τὴν ἐντύπωσι τοῦ μετεωρισμοῦ. Τὸ μυστικὸ τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς τοῦ Ἀνθεμίου, ποὺ πραγματοποίησε μὲ τόση τελειότητα τὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τῆς, ἴσως νὰ εἶναι πολυσύνθετο, ἴσως νὰ μὴ φανερῶνεται σὲ κανένα. Μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ εἶναι ἀπλούστατο καὶ φωτερό, ὅπως τὸ μυστικὸ τῆς καμπυλότητος τῶν γραμμῶν τῶν Δωρικῶν κίονων τοῦ Παρθενῶνος, ὅπως τὸ μυστικὸ τῶν συγχορδιῶν τῆς Ἐνάτης Συμφωνίας. Μὰ αὐτὴ ἡ οὐράνια γυμνότης καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ κεντρικοῦ θόλου μὲ τὸν φωτοστέφανον τῶν παραθύρων του, ποὺ σκορπίζουν ὀλόγυρα μιὰ διάχυτη παναρμονία φεγγοβολή, ἀφοῦ κρατήσῃ τὴν ψυχὴ ἐκστατικὴ ἐπὶ πολλὴ ὥρα, ὑποχωρεῖ σὲ λίγο. Ἐνα δάσος ἀπὸ μαρμάρινες χρωματιστές κολόννες ποὺ ἐκτείνεται δεξιὰ κι' ἀριστερά, καὶ χωρίζει τὸ δεξιὸ ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ κλίτος τοῦ Ναοῦ, συνασπάζει τὸ μάτι μὲ τὸν ἀφάνταστο πλοῦτον του. Εἶναι οἱ κίονες τοῦ Ναοῦ τῆς Ἐφεσῆς Ἀρτέμιδος, ὅλοι ἀπὸ πράσινο μάρμαρο, τοῦ Ναοῦ

τῆς Ἡλιουπόλεως ἀπὸ πορφυρίτη, καὶ ἓνα πλῆθος ἀκόμη κολόννες ἀπὸ ρόδινα μάρμαρα μὲ κίτρινες καὶ γαλάζιες καὶ ἀσπρὲς φλέβες. Ὁ Ἰουστινιανὸς λεηλάτησε ὄλους τοὺς ἀρχαίους ναοὺς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰ λάφυρα τῶν θεῶν τοῦ ἔθνισμοῦ μετέφερε πανηγυρικῶς στὴν Πόλι καὶ τὰ κατάρθεσε ἀναθήματα τοῦ Ἀρχαίου Πνεύματος πρὸς τὸν Θεὸ τῆς Χριστιανισμοῦ. Ἐκατὸν δέκα κολόννες, ἡ κάθε μιά δεμένη στὴ βάση της μὲ βαρεῖα μπρούτζινα στεφάνια, στεφανωμένες μὲ δαντελλωτὰ κινονόκρανα Ἰωνικοῦ καὶ Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ποὺ μέσα ἀπὸ τὶς διακοσμητικὰς τους ἀκανθες προβάλλουν τὰ μονογράμματα τῶν βυζαντινῶν Αὐτοκρατειρῶν στηρίζουν τὰ χρυσοστολισμένα τόξα, τὰ ἡμιθόλια καὶ τὶς κόγχες μὲ τὰ πολύχρωμα ψηφιδωτὰ. Ἔτσι ὁ Βυζαντινὸς ρυθμὸς ποὺ ἔχει τὸν κύκλο, — τὸ σύμβολο τοῦ Ἀνάρχου, — ὡς κύριο μοτίβο του, μαζί μὲ τὰ τόξα καὶ τὰ ἡμιθόλιά του, ἐνώνεται ἐδῶ σ' ἓνα παναρμόνιο μεγαλεῖο μὲ τὸν Ἑλληνικὸ ρυθμὸ καὶ ὅλα τὰ διακοσμητικὰ του στοιχεῖα. Ἡ ἔνωσις αὐτὴ τῶν καμπύλων γραμμῶν τῶν τόξων πρὸς τὶς ὀριζώντιες τῶν ἐπιστυλίων μὲ τὶς πλουσιώτατες βυζαντινοελληνικὰς διακοσμήσεις, αὐτὴ ἡ μετουσίωσις τῆς μίας θείας τέχνης μέσα στὴν ἄλλη, εἶναι τὸ δημιουργικώτερο τόλμημα ἐκείνων ποὺ συνέλαβαν, σχεδίασαν κι ἔχτισαν τὴν Ἁγία Σοφία — κρηπίδα καὶ σταθμὸ τῆς μεγάλης Χριστιανικῆς τέχνης τῶν αἰώνων, καὶ ἀφετηρία τῆς νέας Βυζαντινῆς τέχνης.

Γύρω ἀπὸ τὸν κεντρικὸ τροῦλλο ποὺ πυργώνεται διαρκῶς εἰς τὰ οὐράνια, μὲ τὸ νοητὸ ὕψος μίας παραισθήσεως ποὺ ἐπιτείνεται μὲ τὴν ἐπίμονη ἐνατένισι, καὶ κάτω ἀπὸ τὸν φωτοστέφανο τῶν κυκλικῶν παραθύρων, τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφεῖμ προβάλλουν μέσα ἀπὸ τὶς χρυσόθαμπες κόγχες — σχήματα καὶ μορφὲς ἀσύλληπτες, ὅπως τὰ ὄραματίσθηκε ὁ Ἡσαΐας. Μιά συμφωνία φωτισμοῦ ἀφάνταστης τέχνης, προσδίνει τὴν ὑποβλητικώτερη δύναμι στὴν κάθε λεπτομέρεια ποὺ δὲν χάνεται ποτὲ μέσα στὴ μεγαλειώδη ἐντύπωσι τοῦ συνόλου. Τὴ μουσικώτατη αὐτὴ συμφωνία τοῦ Φωτὸς ποὺ διαγελά ὅλη τὴν ἡμέρα μέσα ἀπὸ τὰ ἑκατὸ τοξοειδῆ καὶ σιδερόπλεκτα καὶ δικτυωτὰ παράθυρα τῆς Ἁγίας Σοφίας, πρέπει νὰ μελετήσῃ καὶ ν' ἀναλύσῃ ξεχωριστὰ ὁ θαμπωμένος προσκυνητής. Κάθε ὥρα τῆς ἡμέρας ντύνει τὸν ἐσωτερικὸ Ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ μὲ μίαν ἰδιαίτερη δόξα. Κάθε ὥρα ξυπνᾷ μέσα στὴν ψυχὴ καὶ ἄλλους συναισθηματικούς κόσμους. Ἡ ὀρθομαρμάρωσις τῶν τοίχων, τὰ χρυσώματα τῶν ἀψίδων, τὰ πολύχρωμα δάση τῶν κιονοστοιχιῶν, παίρνουν ἐναλλάξ ρόδινες, χρυσές, γαλάζιες, πορφυρές, μενεξεδένιες ἀνταύγειες, ποὺ ἀντιφεγγίζουν στὴν ψυχὴ τὴν οὐράνια χάρι, τοὺς γλυκασμοὺς τῶν ἀγγέλων, τὴν ἀποθέωσι

τῆς δόξας, τὸ φλογοβόλο θρίαμβο τῆς Δύσεως, τὴν ἀγωνία τοῦ λυκόφωτος, τὸ νύχτιο πένθος. Μόνον ὁποῖος εἶδε τὴ δοξασιμένη παρέλασι ὄλων τῶν Ὁρῶν μέσα στὸν ὑπέρκαιο Ναὸ, ἄκουσε τὰ ἐπουράνια λαλήματα τῆς Συμφωνίας αὐτῆς τοῦ Φωτὸς — τῆς Συμφωνίας τῶν Ἀγγέλων.

Καὶ τὸ φανταστικὸ στοιχεῖο δὲν ἀργεῖ νὰ ἐπιφοιτήσῃ σὲ λίγο μέσα στὸν ἱερὸ αὐτὸ χωρὸ. Μιά παράξενη ἀγνωστὴ φρικίασις κυριεῖ τὸν θεατὴ τῶν ἐντειχισμένων μαρμάρινων πλακῶν, ποὺ κάθε μιά τους εἶναι καὶ ἓνα πολῦτιμο κειμήλιο, ἓνα σπανιώτατο δυσεῦρετο κομμάτι. Ἀπλὸ κομμάτι χρωματιστοῦ μαρμάρου, σχισμένου κάθετα ἀπὸ τὸν τεχνίτη. Μὰ οἱ φλέβες, οἱ κηλίδες, οἱ ραβδώσεις καὶ οἱ ἀποχρώσεις τοῦ μονοκόμματου μαρμάρου, ποὺ φανερώθηκαν μετὰ τὸ κάθετο σχίσισμο, ἡ παράλληλη καὶ συμμετρικὴ τοποθέτησις τῶν πλακῶν μέσα στοὺς τοίχους ποὺ τοὺς καλύπτουν σὲ ὅλη τους τὴν ἔκτασι, φέρνουν στὸ φῶς ἓνα πλῆθος παράξενους φανταστικὸς συνδυασμοὺς, — σχήματα, μορφές, προτομές, ἀναπαραστάσεις ποὺ εἰκονίζουν ἄλλοτε ἄγιες καὶ ἄλλοτε σατανικὰς μορφές, — γυναῖκες μὲ ἀγνά ὕψωμένα τὰ χέρια σὲ προσευχὴ, λιτανεῖες παρθένων, καλόγερους μὲ μακρὰ γένεια, χίμαιρες, ὄρνεα, Σφίγγες, Βεελζεβούληδες, θηρία τῆς Ἀποκαλύψεως, ποὺ ζωντανεύουν, νομίζει κανεὶς, καὶ πληθαίνουν στὴν ἐπίμονη ἐνατένισι. Ἡ ἐντύπωσις εἶναι ἀπολύτως φρικιαστικὴ. Καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν τὴ δοκιμάσῃ ὁ καθένας. Γι' αὐτὸ ὁ λαὸς τοῦ Βυζαντίου ποὺ διέκρινε μέσα στὰ μάρμαρα τῆς Ἁγίας Σοφίας τὶς φανταστικὰς αὐτὰς ἀναπαραστάσεις, τὶς ὠνόμαζε «εἰκόνες ἀχειροποίητες» καὶ τὶς προσκυνοῦσε μὲ δέος.

* * *

Οἱ μεγάλοι ζωγραφικοὶ κύκλοι τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅσους δὲν κατέστρεψαν τῶν Φράγκων οἱ βανδαλισμοί, θ' ἀποκαλυφθοῦν σὲ λίγον καιρὸ, ὅταν συντελεσθῇ ἡ ἀξιοθαύμαστη ἐργασία ποὺ ἀνέλαβαν μὲ τόσο ζήλο οἱ εἰδικοί καλλιτέχναι. Σήμερα μέσα ἀπὸ τ' ἀγνά χρυσάφια τῶν θόλων καὶ τῶν κογχῶν προβάλλουν ποὺ καὶ ποῦ, σὲ ἀραιότατα διαστήματα, ἀνέρες ζωγραφιστὲς μορφῆς τῆς Παναγίας, τοῦ Χριστοῦ, τῶν Ἀρχαγγέλων... Εἶναι ζωγραφιὰς ἡ ὀρατισμοί, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἐξακριβώσῃ, ζαλισμένος ὅπως εἶναι ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἀποστάσεως καὶ τὸν ἴλιγγο τῆς θεοληψίας ποὺ τὸν πιάνει ἐδῶ μέσα. Μὰ οἱ γλυπτικὲς ἀνάγλυφες διακοσμήσεις, τὰ χρυσωμένα κοσμήματα τῶν μαρμάρων, τὰ φαντώματα τῶν τόξων, οἱ ξυλόγλυπτες ζῶνες, οἱ κορωνίδες, τὰ θωράκια σώζονται ἀκέραια, χειροπιαστὰ δείγματα τοῦ ἀφάνταστου γλυπτικοῦ πλοῦτου τοῦ Ναοῦ.

Γύρω ἀπὸ τὴν Ἁγία Σοφία καὶ μέσα

στούς νάρθηκες, στά περιστύλια, στήν κάθε πόλη, στήν κάθε καμπή, στήν κάθε γωνιά τῆς μεγάλης ἱστορικής Μητροπόλεως, παραφυλάγει τόν ἐπισκέπτη ὁ κόσμος τῶν θρύλων. Ἡ φαντασία τῶν διώχνει ἐπίμονα, καί ὁ κόσμος τῆς Τέχνης, ὁ παντοδύναμος, νικά σέ λίγο τελειωτικά τοὺς κόσμους τῶν θρύλων, πού τοὺς γέννησε ἡ Ἱστορία. Μιά ἱστορία χιλίων τετρακοσίων ἐτῶν. Ἀπ' αὐτά τὰ χρόνια τῶν δεκατεσσάρων αἰώνων πού τήν σημάδεψαν μέ νέες δόξες καί νέες ὠμορφιές στό πέρασμά τους, ἡ Ἁγία Σοφία ἔζησε τὰ ἐννηακόσια ὡς Βυζαντινὴ Μητρόπολις καί τὰ πεντακόσια ὡς περίλαμπρο μνημεῖο. Μὲ τὴν συντελούμενην ἀποκάλυψιν ὄλου τοῦ κύκλου τῶν μωσαϊκῶν πού ἀποτελοῦν τὸ κλέος τῆς, ἡ καλλιτεχνικὴ δόξα τῆς θά ὀλοκληρωθῆ σέ λίγο. Καί ὁ κόσμος πού θά θαυμάζῃ τὸ Βυζαντινὸ μνημεῖο πού νίκησε μέ τὸν πλοῦτο του κι' αὐτὸν ἀκόμα τὸν Ναὸ τοῦ Σολομῶντος, πού διηγοῦνται αἱ Γραφαί, θ' ἀποδίδῃ σέ κάθε του προσκύνημα τὸν δίκαιο φόρο τῆς τιμῆς σέ κείνους πού συντελοῦν σήμερα στό θαῦμα τῆς ἀναβιώσεως ἐνὸς ὑπέρκαλου κόσμου τέχνης μέσα ἀπὸ τοὺς κεκοιναμένους τοίχους - τάφους τῶσων θαυμάτων.

Τὴν ὥρα πού ἀνεβήκαμε στὸν Γυναικωνίτη μέσα ἀπὸ τοὺς δαιδάλους τοῦ λιθόστρωτου δρόμου τοῦ σκαλισμένου μέσα

στοὺς τοίχους, πού τὸν ἀνέβαιναν σηκωτὲς σέ φορεῖα οἱ Πορφυρογέννητες καί οἱ Ζωστῆς, μάς περιμένει ἓνα θαῦμα. Μέσα ἀπὸ τὰ ἡμιθόλια καί τὰ τόξα τῶν παραθύρων ἓνα σμῆνος περιστέρια, ταραγμένα στή μακάρια γαλήνη τους ἀπὸ τὴν ἐξαφικὴ ἐφοδὸ μας, ἀρχίζουν νὰ πετοῦν διαγράφοντας ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας μεγάλους κύκλους. Εἶναι τὰ ἐφέστια πουλιὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὅπως καί ὄλων τῶν μεγάλων τζαμιῶν τῆς Πόλης. Ζοῦν εὐτυχισμένα στίς ἀπέραντες αὐλὲς ὅπου ραμφίζουν ὅλη μέρα τίς ἐκλεκτότερες τροφές — ρόδια σπαρμένα κατὰ γῆς, κόκκους σιταριοῦ καί βρασμένα μισίρια. Φωληάζουν ἀνενόχλητα κάτω ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς θόλους. Τὸ θρόϊσμα τῶν λευκῶν καί τῶν μολυβένιων φτερῶν τους ξυπνᾷ τώρα τὴ ληθαργικὴ σιωπὴ τῶν αἰώνων... Φανερόνται στήν ὥρα τους τὰ πουλιὰ - σύμβολα. «Πνεύματα ἐν εἶδει περιστερᾶς» πού ἐπιφοιτοῦν στό Ναὸ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, περιστερῆς θεόσταλτες τοῦ Ἁγίου Γκράαλ πού κατεβαίνουν κάθε τόσο ν' ἀνανεώσουν τὸ θαῦμα... Μά ὄχι. Καλύτερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ περιστερῆς τῆς Κιβωτοῦ, πού ἔρχονται ν' ἀναγγελοῦν πὼς πέρασε γιὰ πάντα ὁ παγκόσμιος κατακλυσμὸς, πὼς κάθε ἐθνικὸς κλυδωνισμὸς γαλήνεψε στό θεῖο φῶς τοῦ Ἡλίου μιᾶς νέας ἐποχῆς εἰρηνικῆς ἀδελφοσύνης...

ΣΟΦΙΑ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

ΣΟΦΙΑ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ
(σκέτσο τοῦ Πρωτοπλάτη)